

LEANDRO M. BONA¹

A LÍTIUM GEOPOLITIKÁJA: NÖVEKVŐ KÍNAI BEFOLYÁS DÉL-AMERIKÁBAN

Ez a tanulmány a kínai beruházások dinamikáját vizsgálja az úgynevezett Lítium-háromszögben, vagyis Argentínában, Bolíviában és Chilében – abban a stratégiai fontosságú térségben, ahol a világ lítiumkészleteinek jelentős része található. A lítium iránti globális kereslet ugrásszerű növekedése – amelyet elsősorban a zöld energiára való áttérés és az elektromos járműipar terjeszkedése hajt – a Lítium-háromszöget a nagyhatalmak és a transznacionális tőke számára kulcsfontosságú geopolitikai és gazdasági csatamezővé tette. A tanulmány célja, hogy bemutassa a kínai beruházások sajátosságait mindhárom országban, különös tekintettel arra, hogy ezek a befektetések miként ágyazódnak be a helyi politikai-gazdasági környezetbe, osztályszervezetekbe és fejlesztési stratégiákba, illetve hogyan formálják azokat át. Az elemzés kitér az államok eltérő reakcióira és stratégiáira, a hazai tőkésosztályok érdekeire és érdekérvényesítő képességére, valamint arra, hogy mindez milyen hatással van a kiszolgáltatottabb társadalmi csoportokra – köztük a helyi közösségekre és munkásokra. A tanulmány emellett érvel, hogy bár Argentína, Bolívia és Chile földrajzilag szomszédos országok, és természeti erőforrásaikban sok a hasonlóság, politikai intézményrendszereik, fejlődési modelljeik és osztálykoalícióik eltérései miatt a kínai beruházások egészen más eredményekhez vezetnek az állami kapacitás, a szabályozási keretek és a helyben megtermelt érték megtartásának lehetőségei tekintetében.

¹ Szeretnék köszönetet mondani lektoraimnak hozzászólásaikért és javaslataikért. Továbbá hálával tartozom Leonardo Rojas-nak, aki segített a tanulmány egy korábbi verziójának létrejöttében. A hiányokért és tévesztésekért természetesen kizárólag a szerző a felelős.

BEVEZETÉS

A lítium a zöldenergia-átállás kulcsfontosságú ásványa, mivel az energiatárolás legfőbb alapanyaga – legyen szó elektromos járművekről vagy a megújuló energiaforrások hasznosításáról (Kazimierski 2019). Nem nehéz belátni, miért is olyan fontos a lítiumforrások megszerzése a nagyhatalmak számára. Ebben a kontextusban érdemes azt is mérlegelni, hogy Kína – Mexikó kivételével – minden jelentősebb latin-amerikai gazdaság legnagyobb kereskedelmi partnerévé vált (ECLAC, 2022). Kína mezőgazdasági termékek (többek között szójabab, búza, kukorica), valamint olyan feldolgozatlan nyersanyagok, mint az olaj, a földgáz és a bányászati termékek iránti kereslete a 21. század elején a latin-amerikai gazdaságok exportvezérelt növekedésének egyik fő hajtóerejévé vált (OFDI Monitor 2022).

Ezek a tendenciák átalakították Latin-Amerika gazdasági szerkezetét (Dussel Peters, 2022). A régióban a kínai külföldi működőtőkebefektetések elsősorban a nyersanyagokra irányulnak (56%), miközben az energia, az ásványok és a bányászat a teljes befektetések 69%-át adják; a beruházások kétharmadát kínai állami vállalatok valósítják meg (Monitor OFDI 2022). Különös figyelmet érdemel a kínai befektetések hatása a Lítium-háromszög országaira – Argentínára, Bolíviára és Chilére – ugyanis ez a háromszög foglalja magába a világ ismert lítiumtartalékainak 58%-át, tehát kulcsfontosságú szerepet tölt be a lítiumon alapuló technológiák jövőjének szempontjából.

A tanulmány azt vizsgálja, hogy a kínai működőtőke-befektetések miként illeszkednek be Argentína, Bolívia és Chile eltérő gazdasági rendszereibe: hogyan formálják a helyi politikai koalíciók a lítium-szektor intézményi modelljeit; hogyan hatnak kölcsönösen egymásra a kínai tőke és a nemzeti szabályozási keretek; valamint miként próbálják az állami iparpolitikák a kínai beruházásokat az iparosítás, a magasabb hozzáadott érték és az újraelosztás szolgálatába állítani.

KÍNA SZEREPE LATIN-AMERIKÁBAN ÉS FEJLESZTÉSPOLITIKAI VITÁK A LÍTIUM-HÁROMSZÖGBEN

A függő fejlődés² 1960-as években kidolgozott fogalma azt mutatja meg, hogyan integrálódtak történelmileg a latin-amerikai országok a nemzetközi piacgazdaságba alapvetően alárendelt és függő pozícióban. A nyersanyagra épülő, exportorientált gazdasági modellek egyik következménye, hogy megszakad a kapcsolat az áruk értékesítése és a termelés között. Noha az iparosodás következtében Latin-Amerikában is kialakultak középosztályok, és a fogyasztás szintje is emelkedett, a régió gazdasága továbbra is eltér a fejlett országokétól abban a tekintetben, hogy a gazdasági növekedést nem a belső kereslet, hanem a centrumországok igényei és külső piaci viszonyai határozzák meg (Marini 2007). Ebben az értelemben ezeknek a világrendszer perifériáján lévő országoknak exportorientált modellje statikus komparatív előnyökre épül, amelyek nem teremtenek elegendő hozzáadott értéket és képzett munkaerőt, így a munkaerőpiacok megoszlanak a formális és informális szektorok között. Mivel az export nem hoz létre összetett helyi beszállítói hálózatokat, ez az exportvezérelt modell különbözik a sikeresebb délkelet-ázsiai esetektől.

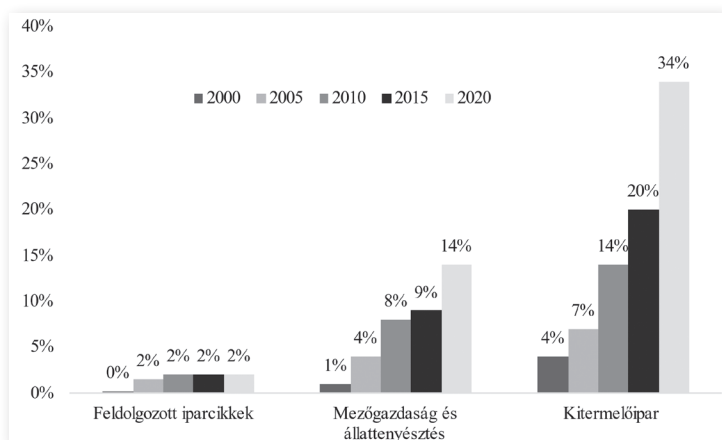
A kapitalista államokat egy hatalmi blokk irányítja, amelyet az uralkodó osztályok bizonyos frakciói vezetnek. Ezek a frakciók kulcsszerepet játszanak a tőkefelhalmozás politikai stabilizálásában: részint engedményeket tehetnek az uralkodó osztályok más csoportjainak, részint anyagi vagy szimbolikus engedményeken keresztül az alárendelt osztályok felé is nyitnak, hogy a társadalmi békét újraelosztáson és szociálpolitikai intézkedéseken keresztül tartsák fent (Poulantzas 1969). Latin-Amerikában az uralkodó osztályok hagyományosan a nyersanyag-exportáló szektorhoz kötődnek, amely a földtulajdonból, a bányászatból és az olajkitermelésből származó járadékokat termel (Dos Santos 2004).

2 A fogalomról bővebben lásd a *Fordulat* 26. számának szövszedetében a „Függő fejlődés” címszó magyarázatát. – *A ford.*

A mezőgazdasághoz, energiaszektorhoz és a bányászati iparhoz kötődő latin-amerikai tőkefrakcióknak tehát elemi érdeke, hogy támogassa és szorosabbra fűzze a Kínával való kereskedelmet, ugyanis a latin-amerikai exporttermékek jelentős hányadát e kapcsolat révén értékesítik. Latin-Amerikát az Amerikai Egyesült Államok (USA) mindig a saját érdekszférájának tekintette. Kína növekvő térnyerése a régióban egyre látványosabb feszültségekhez vezet a természeti erőforrások – köztük az édesvízkészletek, ásványkincsek és mezőgazdasági termények – ellenőrzésének kérdésében az e javakban különösen gazdag kontinensen.

1. ábra

A latin-amerikai és karibi országok Kínába irányuló exportjának szektoriális megoszlása (%) termékcsoporthoz szerint (feldolgozott iparcikkek, mezőgazdaság és állattenyésztés, kitermelőipar) a 2000, 2005, 2010, 2015 és 2020 évekre.

Forrás: saját munka a bostoni egyetem
Global Development Policy Központjának adatai alapján.

A 21. század kezdetétől Kína a nemzetközi kereskedelem és geopolitika egyik legnagyobb résztvevőjévé lépett elő.³ Több évtizednyi óriási léptékű gazdasági növekedésének és látványos belső átalakulásának eredményeképpen a nemzetközi feldolgozóipari termelés meghatározó

3 Kína globális felemelkedésének nagyívú áttekintését nyújtja a *Fordulat* 32. és 33. száma. – A ford.

szereplője lett (Rosales 2019). Míg 2000-ben Latin-Amerika és a Karibi-térség (LAC – *Latin America and the Caribbean's*) bányászati nyersanyagainak csupán 7%-a vándorolt export formájában Kínába, addig 2020-ra ez az arány már 34%-ra emelkedett. Hasonló tendenciákat látunk, ha a térség mezőgazdasági termékeit és állattenyésztését vesszük szemügyre, itt Kína exportrészesedése a szinte elhanyagolható 2000-es szintről 2020-ra 14%-ra nőtt. Mindazonáltal a feldolgozott iparcikkek exportja nem mutat hasonló növekedést a vizsgált időszakban (1. ábra).

Kína iparosítási modellje egyre nagyobb mennyiségű nyersanyagot, energiát és más alapanyagot igényel, hogy fenntartsa működését. Latin-Amerika ebben a folyamatban Kína egyik legfontosabb beszállítójává vált (Bona és Páez 2022a). Olyannyira, hogy a LAC országok Kínába irányuló exportja a 21. században jelentős mértékben növekedett jól körvonalazható specializációs mintázattal: miközben a feldolgozóipari export mértéke nem változott, a nyersanyag-kitermelő és az agrár-élelmiszeripari szektorok exportja számottevően emelkedett (1. ábra).

A latin-amerikai országok számára Kínával kialakított rohamosan bővülő, ám erősen aszimmetrikus kereskedelmi kapcsolatok újraélesztették a régió függő fejlődéséről szóló fejlesztéspolitikai vitákat. A strukturalista közgazdaságtan úttörői mutattak rá arra, hogy a fejlődő országok jellemzően feldolgozatlan nyersanyagok exportjára és kitermelőiparra szakosodnak, míg a fejlett országok a nagyobb hozzáadott értékkel járó, magasabb technológiai fejlettséget megkövetelő tevékenységekre specializálódnak. Ennek a dinamikának egy olyan egyenlőtlen globális termelési hálózat az eredménye, amely centrumokra és perifériákra osztja fel a világot (Prebisch 1949; Furtado 2003) és közöttük függőségi viszonyokat hoz létre és tart fenn (Marini 2007; Dos Santos 2004).

A globális munkamegosztás hierarchikus jellegéből fakadóan az exportorientált szektorok – mint a bányászat, az olajipar és a mezőgazdaság – jelentős mennyiségű külföldi működőtőkét vonzanak, miközben más ipari ágazatok alacsonyabb termelékenységük miatt képtelenek nemzetközi szinten versenyezni (Pinto 1973). Az ipari és a szolgáltatási szektor gyengesége magyarázza a periférián tapasztalható alacsony foglalkoztatási minőséget, a jövedelmek egyenlőtlen eloszlását, az állam gyenge adóztatási képességét, valamint a számos kielégítetlen

társadalmi igényt – ideértve a jövedelemmel, egészségüggyel, oktatással és lakhatással kapcsolatos jogokat is (Dos Santos 2004).

Ez az aszimmetrikus specializáció a kereskedelemben egyenlőtlen cserét eredményez periféria és centrum között, így termelve újra a gyarmatosítás korábbi formáit (Patnaik és Patnaik 2021). A strukturalista közgazdászok szerint a térségnek olyan iparpolitikára van szüksége, amely változatosabbá teszi a gazdaság termelési szerkezetét, és csökkenti az alacsony hozzáadott értékű nyersanyagexporttól való függést (Lavarello és Saravia 2015).

Ebben a helyzetben Kína latin-amerikai térnyerése feléleszti a természeti erőforrások „átkáról” szóló elméleti vitát (Bárcena és Prado 2016; Pamplona és Cacciamali 2018). Több kutató szerint a Kína által hangoztatott, kölcsönösen előnyös együttműködésről szóló retorika – amely azt sugallja, hogy a szerkezetileg eltérő gazdaságok egyaránt profitálnak a kétoldalú kereskedelemből – valójában elfedi, hogy ezek a kapcsolatok inkább elmélyítik Latin-Amerika függőségét, hiszen Kína az egyenlőtlen cserearányokból húz hasznot (Bernal Meza és Xing 2020).

E megközelítés szerint a Latin-Amerikában kialakult „kereskedelmi konszenzus” – vagyis a nyersanyag-exportra épülő gazdasági modellről szóló hallgatólagos megállapodás – a helyi termelési láncok felbomlásához vezetett. E konszenzus lényege, hogy a nyersanyag-exportáló szektor termelését úgy fokozzák a devizabevétel érdekében, hogy az nem jár valódi munkahelyteremtéssel, magasabb hozzáadott értékű termeléssel és igazságosabb jövedelem-újraelosztással. E tendencia következményei a következők: I) a régió külkereskedelmi hiányának növekedése; II) az állam egyre erősebb függése az ingadozó nyersanyag-árakból származó bevételektől; III) a társadalmi jólét átmeneti javulása, amely szorosan kötődik a nemzetközi nyersanyagpiac fellendülési és visszaesési ciklusaihoz (Ellis 2021).

Más szerzők viszont amellet érvelnek, hogy a Kína és Latin-Amerika közötti kereskedelmi komplementaritás akár kedvező is lehet a régió országai számára, ha olyan iparpolitikát alakítanak ki, amely elősegíti a magasabb hozzáadott értékű szintekre való előrelépést az értékláncban⁴ (Vadell 2019; Gremaud és Gómez 2021).

4 A fogalomról bővebben lásd a *Fordulat* 26. számának szövszerkesztésében az „értéklánc” címszó magyarázatát. – A ford.

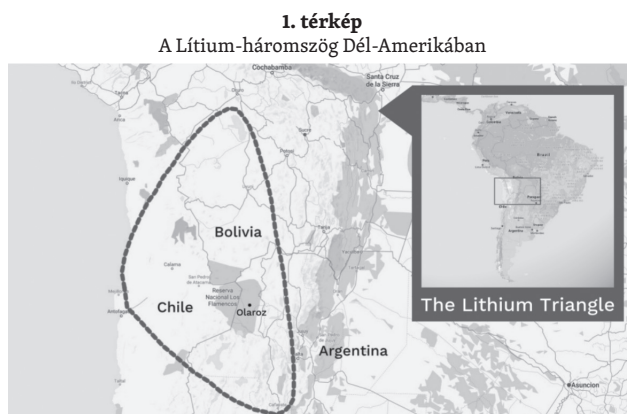
Ennek következményeként a Kínával való kereskedelem elmélyítése egy szűkebb körű latin-amerikai exportőr-csoport számára kedvező lehetőségeket teremt: például az iparági kereskedelmen,⁵ az olcsóbb import lehetőségeken, az alacsonyabb tőkeköltségeken és a technikai innovációkon keresztül. Ugyanakkor ez a folyamat veszélyt jelent más szereplők, ágazatok és régiók számára, különösen az ipari- és elektronikai berendezések, a bútoripar, a textilipar és a közlekedési eszközök gyártásának esetében.

A latin-amerikai országok előtt az a kihívás áll, hogy elkerüljék a természeti erőforrások „átkát”. Ugyanakkor lehetőségük is van arra, hogy egy megfelelő, hosszú távú hozzáadott értékre épülő stratégia révén a külföldi befektetéseket a helyi ipari és technológiai képességek fejlesztésére fordítsák – ahogy azt a délkelet-ázsiai gazdaságok is tették a 20. század közepén (Silva, Gómes és Teixeira 2018; Porcile 2023). Noha a Kínával folytatott kereskedelem kétségtelenül erősíti a nyersanyag-exporthoz kötődő uralkodó osztályok hatalmát, egy olyan gazdaságpolitika, amelyben az állam nagyobb szerepet vállal a kitermelésből származó bevételek újraelosztásában, javíthatná a hátrányos helyzetű csoportok életkörülményeit. Emellett a Kína és az Egyesült Államok közötti rivalizálás ügyes kihasználása lehetőséget teremthetne arra, hogy a térség elkerülje bármelyik nagyhatalom dominanciáját, és saját érdekei szerint alakítsa a geopolitikai egyensúlyt.

Összeségében azt mondhatjuk, hogy Kína és Latin-Amerika kapcsolata egyaránt hordoz lehetőségeket és kihívásokat a régió fejlődési irányait tekintve. A zöld energiára való átállás központi ásványaként a lítium jól mutatja, hogyan alakítja át a Kínával folytatott kereskedelem és befektetés Latin-Amerika hagyományos nyersanyag-exportáló szerepét, és milyen eltérő utakat követnek az egyes országok a régión belül.

5 Amikor országok ugyanazon iparágon belül egyidejűleg exportálnak és importálnak árukat vagy szolgáltatásokat, gyakran hasonló, de differenciált termékeket cserélve egymással. Az iparági kereskedelem tipikus példája, amikor két ország autót exportál és importál egymás között, de különböző típusokat (pl. luxus vs. középkegél), vagy amikor elektronikai eszközök különféle modelljeit cserélik. – A ford.

A Lítium-háromszögben található a világ lítiumkészletének 53%-a és a tartalékok több mint fele,⁶ így a térség meghatározó jelentőségű a nyersanyag hasznosításában és a zöld átmenetben (1. térkép).

Forrás: Diálogo Chino (sixdegreesnews.org/user/dialogochino).

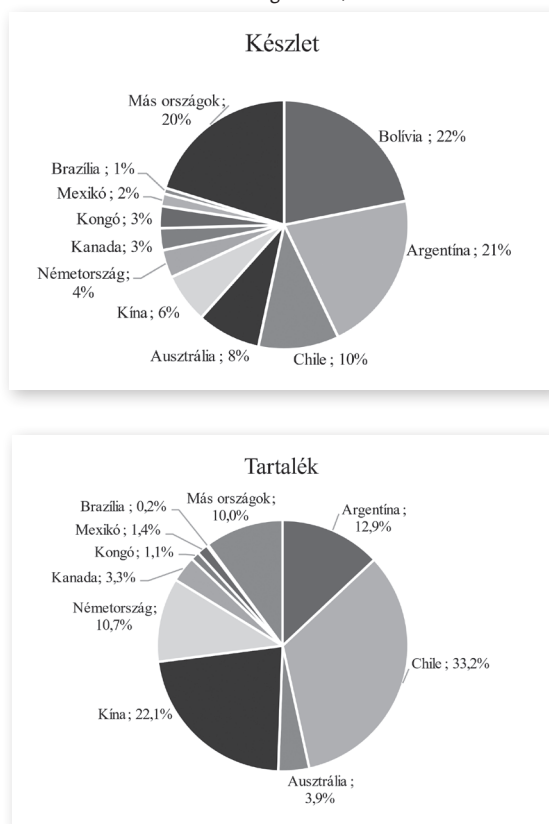
A lítium korábban is számos iparág fontos alapanyaga volt, például a kerámia-, üveg-, zsír-, kenőanyag- és gyógyszeriparban, illetve a nukleáris fegyveriparban. Azonban jelentősége az utóbbi években még inkább megnövekedett a lítiumakkumulátorok elterjedésével, amelyek olyan mindennapi eszközöket működtetnek, mint az okos-telefonok, tabletek, számítógépek, illetve az elektronikus- és hibrid meghajtású járművek (Obaya 2019). Ezek az akkumulátorok nem csak az itt felsorolt eszközök energiaellátását biztosítják, hanem kulcsszerepet játszanak a zöld átmenetben is, tudniillik lehetővé teszik a megújuló energiaforrásokból termelt villamos energia tárolását. Kína a megújuló energia területén vezető szereplővé lépett elő (World Economic Outlook 2022),⁷ és így a lítium értékláncában meghatározó a geopolitikai jelenléte.

6 A tartalék ebben az esetben a nyers ásványok hozzávetőleges mennyiségét jelenti. A tartalék az a készlet, amelyet technikai felmérések kifejtésre alkalmasnak találnak.

7 Kína a világ megújulóenergia-beruházásainak mintegy egyharmadát adja, messze megelőzve az Egyesült Államokat és az Európai Uniót (WEO 2022).

2. ábra

A világ lítium készletének és lítium tartalékának eloszlása országonként, %, 2023.

Forrás: saját munka az Egyesült Államok Földtani Intézetének adatai alapján
(USGS – United States Geological Survey).

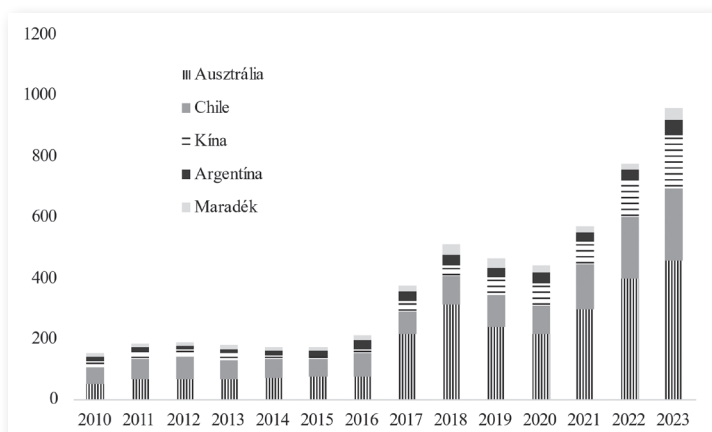
A lítiumot elsősorban sómezőkből és pegmatitokból – vagyis ásványokban gazdag kőzetekből – nyerik ki. A feldolgozás során lítium-karbonát, -hidroxid, -fluorid és -klorid keletkezik, valamint melléktermékek, például különféle sók, szerves vegyületek, bromidok, zeolitok és nitrátok, amelyeket az akkumulátorgyártásban használnak fel. A lítiumkitermelésben a pegmatitok fő termelő országai Ausztrália, Brazília, Kína és Zimbabwe (Obaya 2021), míg a Lítium-háromszög

sómezőin (Argentína, Bolívia és Chile) az elmúlt években jelentősen felerősödött a bányászati tevékenység.

A sómezőből történő lítiumkitermelés során az oldott lítiumot tartalmazó sósvizet szivattyúzással hozzák a felszínre, majd speciális medencékben párologtatási ciklus következik, ezt követően pedig különféle üleptető eljárásokkal nyerik ki a lítium-karbonátot (Nacif és Lacabana 2015). A pegmatitbányászathoz képest a sómezőkön alkalmazott kitermelési eljárás alacsonyabb működési költségekkel jár, kisebb környezeti terhelést jelent, és kevesebb vegyszert, robbantást vagy egyéb ipari beavatkozást igényel. Ennek következtében csökken az üvegházhatású gázok kibocsátása, az energiafelhasználás és a vízfogyasztás is (D'Angelo és Calzada 2023). Ugyanakkor a sómezőkön végzett kutatási, értékelési és tesztelési folyamatok több évet is igénybe vehetnek, ami lassítja az új projektek megvalósítását (Secretaría de Minería Argentina 2019).

3. ábra

A globális lítiumtermelés alakulása.
Lítium-karbonát ekvivalens8 tonnában. 2010–2023.

Forrás: saját munka az Egyesült Államok Földtani Intézetének adatai alapján
(USGS – United States Geological Survey).

- 8 A lítium-karbonát ekvivalens (*Lithium Carbonate Equivalent* – LCE) egy standardizált mértékegység, amelyet a lítium tartalmú anyagok mennyiségének összehasonlítására használnak – függetlenül attól, hogy a lítium milyen vegyület formájában van jelen (pl. lítium-hidroxid, lítium-klorid, stb.). – A ford.

A termelés egyre inkább gyarapodó tendenciája (3. ábra) jelentősen megnövelte a hasonló projektek és az előzetes megvalósítást felmérő tanulmányok számát. Ez az árak ugrásszerű emelkedésével együtt 2021 óta látványos exportbővülést eredményezett. A lítium így a devizabevételek egyik kulcsfontosságú forrásává vált: Chilében 2022–2023-ban közel 15 milliárd dollár értékben exportáltak, míg Argentínában 2023-ban meghaladta a 800 millió dollárt. Bolívia ezzel szemben jóval szerényebb eredményeket ért el, elsősorban az Uyuni-sósivatag kedvezőtlen földrajzi adottságai miatt. 2022-ben ugyan még több mint 37 millió dollárnyi exportot bonyolított le, ám az árak visszaesése következtében ez az összeg 2023-ra 9,7 millió dollárra zsugorodott (lásd a 4., 5. és 6. ábrát).

Kína mindhárom országban kiemelt szerepet játszik, hiszen a világ legnagyobb lítium-importőre. Ez jól szemlélteti Kína kettős szerepét – egyszerre termelőként és felvásárlóként –, amely vezető pozíciót biztosít számára az értékláncban.

Ha a jelenleg zajló beruházások nyomán a termelés a következő években bővül, a Lítium-háromszög országainak exportbevételei érdemben javíthatják a fizetési mérlegeket. Ezért Latin-Amerikában központi vitatémává vált a lítiumot érintő beruházások kezelése, a devizabeáramlás és az értéklánchoz való kapcsolódás.

A Lítium-háromszög központi szerepe az energiaátmenet nyersanyagellátásában, valamint a globális geopolitikai versengések – különösen Kína és az Egyesült Államok között – még hangsúlyosabbá vált, főként Trump 2025-ös visszatérését követően a Fehér Házba. Latin-Amerikában ismét központi problémává vált az imperializmus, mivel az Egyesült Államok egyre nyíltabban és agresszívebben törekszik a régió kritikus nyersanyagainak megszerzésére.

A lítium kitermelésében, exportjában és az értékláncba való bekapcsolódásában rejlő lehetőségek Latin-Amerikában erősen átpolitizált kérdésekké váltak. A viták a nemzetgazdaságok szerkezeti átalakulása, a külső függőségek, a járadékok beszedése és a jövedelmek újraelosztása körül forognak.

Röviden: a lítium jó esettanulmány arra, hogy újragondoljuk, mennyire periférikusak a latin-amerikai gazdaságok, és van-e esélyük kitörni a függőségből (Nacif és Lacabana 2015). Ezért röviden áttekintjük a kínai lítiumberuházásokat, az osztályviszonyokat és a kor-

mányzás jellegét a három érintett országban, ugyanis a hatékony erőforráskezelés szempontjából ezek az adatok szolgálhatnak a legtöbb tanulsággal.

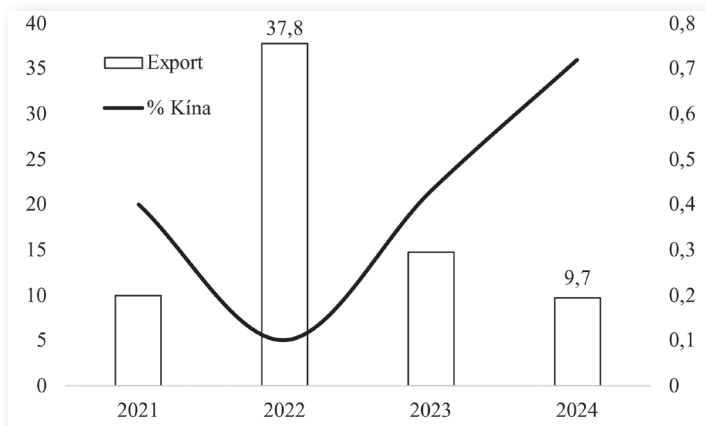
BOLÍVIA

Kínai befektetések

Bolíviában a lítiumkitermelést az állami monopóliumként működő *Yacimientos de Litio de Bolivia* (YLB) felügyeli, amely szerződésben áll kínai, japán, dél-koreai és német cégekkel. A YLB célja a vertikális integráció, azaz átfogni az egész termelési folyamatot a sómezőkből való kitermeléstől az akkumulátorok legyártásáig.

4. ábra

A bolíviai lítiumexport alakulása (millió USD) és abból Kína részesedése. 2021-2024.

Forrás: saját munka a Bolivian Institute of Foreign Trade adatai alapján.
A 2024-re vonatkozó adat a januártól novemberig tartó időszakot tükrözi.

A 4. ábrán látható Kína részesedése a bolíviai lítiumexportból. Utóbbi nem vált igazán nagy exportórré (2024-ben csak 10 millió USD), mindazonáltal 2021 és 2024 között Kína 40%-ról 72%-ra növelte a bolíviai lítiumexportból való részesedését (4. ábra).

A külföldi vállalatok részesedése a bolíviai állammal létrehozott vegyesvállalatokban legfeljebb 50% lehet, de ezek a projektek lassan haladnak, különösen az ország lítiumközpontjában, az Uyuni-só-sivatagban. A közelmúltban azonban Bolívia úgy döntött, hogy a közvetlen lítiumkinyerési (DLE) technológiát vezeti be, ami felgyorsíthatja a kitermelést. Ennek jegyében 2024 decemberében egy 1 milliárd dollár értékű megállapodást írtak alá a kínai CBC vállalattal, egy DLE-technológiát alkalmazó üzem megépítésére (Fundación Andrés Bello 2025).⁹

Politikai-gazdaságtani következmények Bolívián belül

Bolíviában a feldolgozatlan nyersanyagok exportőrei – elsősorban az állattenyésztésben és a bányászatban – példátlan lehetőségeket látnak a kínai beruházásokban. A hazai verseny gyakorlatilag hiányzik, miközben az Egyesült Államokkal évtizedek óta fennálló ellenséges viszony tovább növeli a kínai tőke súlyát. Bolívia korlátozott technológiai kapacitásai és a beszállítói, ipari szereplők fejletlen hálózata pedig mérsékli annak esélyét, hogy élesebb konfliktusok bontakozzanak ki a külföldi befektetők és a helyi tőkések között.

A kormány – amely Poulantzas (1969) nyomán a társadalmi erőviszonyok megtestesüléseként is felfogható – fejlesztésorientált stratégiát követ, amelynek célja, hogy ezekből a beruházásokból rövid távon devizabevételeket teremtsen elő. Ez a törekvés a földgázszektorból származó állami bevételek visszaesésével még sürgetőbbé vált. Mindazonáltal – ahogy ez később részletesebben is bemutatásra kerül – ez a szövetségi és állami irányításra hagyatkozó módszer jelentős nehézségekbe ütközik a lítium sikeres kitermelése és exportálása során (Fonseca Nolasco 2022).

A lítiumból származó devizabevételek – amelyek részben pótolhatják a korábbi gázexportból származó forrásokat – hozzájárulhatnak a gazdasági stabilitáshoz a kiszolgáltatottabb osztályok számára is.

9 Erről lásd a „*Bolívia impone exigencias a empresa china por extracción de litio*” c. tanulmányt. Elérhető itt: <https://fundacionandresbello.org/noticias/bolivia-%F0%9F%87%A7%F0%9F%87%B4/bolivia-impone-exigencias-a-empresa-china-por-extraccion-de-litio/> [utolsó megtekintés dátuma: 2025.07.21.].

A jegybank nemzetközi deviza tartalékainak erősítése ugyanis mér-
sékeltetheti a valuta leértékelődését és az inflációt, amely aránytalanul
a szegényebb rétegeket sújtja (Costa és Da Silva 2024).

Mindazonáltal a lítiumsómezők környékén élő közösségek – ame-
lyek jelentős része őslakos – aggodalmukat fejezik ki a kitermelés
környezeti hatásai miatt. Argentínához és Chiléhez hasonlóan a túlzott
vízhasználat és a helyi ökoszisztémák felborulása veszélyezteti a ha-
gyományos életmód fennmaradását. Ezek a kihívások jól mutatják,
milyen korlátok között mozognak a kicsi és függő gazdaságok, amikor
olyan fejlesztési stratégiát próbálnak kialakítani, amely forrást teremt
az újraelosztó közpolitikákhoz, miközben nem mélyíti tovább az öko-
lógiailag egyenlőtlen csereviszonyokat, és nem veszélyezteti a helyi
közösségek hagyományos életformáit (Strobele Gregor 2013).

Iparpolitikák a lítiumszektorban

Az 1980-as, 1990-es és 2000-es évek elejének neoliberális politikái
után széles körű társadalmi mozgalmak bontakoztak ki a közszolgá-
latások privatizációja és a megélhetési költségek drasztikus emelkedése
ellen. Az olyan tiltakozások, mint a „Vízháború” (2000) és a „Gáz-
háború” (2003), jól példázzák a lakosság ellenállását az életszínvonal
romlásával szemben. Ebből az elégedetlenséggel teli légkörből emel-
kedett ki a neoliberalizmusmal nyíltan szembenálló Mozgalom a Szo-
cializmus Felé (Movimiento al Socialismo – MAS), amely 2005-ben
megnyerte a választásokat, és 2006-ban került hatalomra. Az új kor-
mány a nyersanyag-kitermelés államosítására és a jövedelmek újra-
elosztására törekedett, miközben az ásványkincsek és a földgáz
az állami bevételek fő hajtóerejévé váltak

Mindez azt jelentette, hogy ebben az időszakban Bolívia is a „rózsa-
szín hullám” (*Pink Tide*)¹⁰ részévé vált, azaz a neoliberális ortodoxia
ellen harcoló baloldali kormányok 1999 és 2018 közötti latin-amerikai
térnyerésének. Argentínához, Brazíliához, Venezuelához, Ecuadorhoz,

10 A témában magyarul a közelmúlt jelenségeit tárgyalva lásd: <https://merce.hu/2023/01/05/uj-rozsaszin-hullam-mit-tanulhatunk-a-baloldal-del-amerikai-feltamadasabol/> és <https://merce.hu/2022/09/09/a-baloldal-visszavag-tenyleg-egy-uj-pink-tide-szemtanui-vagyunk-latin-amerikaban/>. – A ford.

Uruguayhoz és Chiléhez hasonlóan Bolívia progresszív újraelosztó politikáját is a nyersanyagárak emelkedése tette lehetővé, jóllehet továbbra is egy erősen exportfüggő gazdasági modell keretei között. Ugyanakkor Bolívia esete egyedi volt, mivel itt az őslakos mozgalmak központi szerepet játszottak mind a társadalmi mobilizációban, mind a szakpolitikai irányvonalak kialakításában. Ennek a sajátosságnak egyik kulcsfontosságú példája az új, többnemzetiségű alkotmány elfogadása volt, amely intézményesítette az őslakosok jogait, és olyan alapelveket rögzített, mint a *Buen Vivir* („Jó élet”) – ezzel gyökeresen eltérve a hagyományos kormányzási keretektől.

Ezért Bolívia egy olyan nacionalista stratégiát hirdetett meg, amelyben az erőforrások állami tulajdonban maradnak, és az állam célja az volt, hogy a lítium teljes termelési láncát – a sómezőktől az akkumulátorgyártásig – állami vállalatok ellenőrizzék majd.

1. táblázat

A lítiumkitermelés jellemzői Bolíviában. Válogatott kategóriák

Kategória	Jellemzők
Az erőforrás jellege	Stratégiai
Tulajdonjog	Nemzeti
Működési modell	Szerződéses a Yacimientos de Litio Bolivianos (YLB) állami vállalattal, a külföldi tulajdon aránya max. 49,9%.
Kitermelési stratégia	Központi és nemzeti
Adózás	Tranzakciós adó (3%), áfa (13%) és nyereségadó (25%)
Bevételemegoszlás (2010–2020) (Jorrat 2022)	Nincs adat
Tudományos-műszaki irányelvek	Kulcsrakész modellek és vegyesvállalatok külföldi cégekkel a technológiai tudás megszerzésének érdekében. Ösztöndíjprogramok és a CIDYP ¹¹ létrehozása.
Előnyök	A teljes termelési lánc ellenőrzése, nagyobb bevétel, valamint a tanulási és tudásátadási folyamatok ösztönzése
Hátrányok	Nehézségek a projekt léptéknövelésében. Hosszútávú folyamatok. Jogi viták a jövedelem újraelosztását illetően.

Forrás: saját munka.

11 Centro de Investigación, Desarrollo y Producción de Recursos Evaporíticos y Tecnologías Derivadas – egy kutatási és technológiai fejlesztőközpont, amelyet a bolíviai állam hozott létre annak érdekében, hogy a lítium kitermeléséhez és feldolgozásához szükséges saját technológiákat fejlesszen. – A ford.

Bolíviában az állam tulajdonában van az egész termelési lánc – a sómezőktől az akkumulátorgyártásig. Az állam a lítiumot stratégiai erőforrásnak tekinti, és azért, hogy elkerülje az aszimmetrikus függőséget – vagyis a nyersanyagok exportját késztermékek importjáért cserébe –, állami vezetéssel próbál iparfejlesztést megvalósítani. Ennek központi szereplője a *Yacimientos de Litio de Bolivia* (YLB) nevű állami vállalat, amelyet a központi bank hiteleiből finanszíroznak.

A bolíviai modell nem hozta meg a tőle várt eredményeket. A téma szakirodalma alapján (Obaya 2019; 2021; Obaya és Pascuini 2020; Olivera 2017) a következő problémák emelhetők ki: egyrészt hiába volt cél a nagyobb helyi hozzáadott értékkel járó termelés, Bolívia gyenge technológiai és tudományos apparátusa ezt nem tette lehetővé. Megfelelő szakemberek és kutatók hiányában a belföldi innováció és fejlesztés lehetőségei jócskán limitáltak. Másrészt, a bürokrácia útvesztője lépten-nyomon a szerződéskötések késleltetésével akadályozta a befektetések megvalósulását. Harmadrészt, a külföldi befektetők inkább a szomszédos Argentínába és Chilébe pártolnak át, ahol az alacsonyabb adókkal, kevesebb szabályozással és liberalizált devizapiaccal járó piacbarát politika sokkal vonzóbb lehetőségeket, kiszámíthatóbb üzleti környezetet kínál. Negyedrészt, a bolíviai környezetvédelmi és az őslakosok jogait védő szabályozások lassítják és nehezítik a lítium-kitermelési befektetéseket. Végül pedig a technikai nehézségek: az Uyuni-sósivatag magnéziumkoncentrációja magasabb, mint Argentína és Chile lelőhelyein, ezért itt a lítium-karbonát termelése sokkal költségesebb, valamint hosszabb időt igényel.

E kihívások közepette Bolívia alternatív stratégiához folyamodott annak érdekében, hogy méréskelje az Egyesült Államoktól való törtenelmi függését. A korábbi miniszterelnök, Evo Morales (2006–2019) úgy értékelte a 2019-es puccsot,¹² mint a szuverenista fejlesztési stratégia elleni lépést – szerinte az akció mögött a Fehér Ház állt. 2024-ben Bolívia két mérföldkőnek számító szerződést írt alá lítium-karbonát gyárak létesítéséről: az egyiket az orosz *Uranium One Group*-pal, a másikat a hongkongi *CBC Investment*-tel. Ez az orosz–kínai

12 Az eseményről magyarul e tanulmányhoz számos ponton kapcsolódva lásd: <https://merce.hu/2019/12/16/bolivia-egy-alkotmanyos-forradalom-bukasa/>. – A ford.

együttműködés felé való nyitás komoly geopolitikai aggodalmakat váltott ki az Egyesült Államokban.

Az USA Déli Parancsnokságának vezetője, Laura Richardson¹³ nyílt fenyegetésként értékelte Kína térnyerését a Lítium-háromszögben, így visszhangozva azt a nagymúltú nézetet, miszerint Latin-Amerika Washington érdekszférájához tartozik. Az USA hegemoniájának fenntartásához az olyan kritikus nyersanyagok, mint a lítium, kulcsfontosságúak, ahogy Kína számára is prioritás a lítiumhoz való hozzáférés biztosítása – még akkor is, ha ezzel aláássa az USA dominanciáját a térségben.

ARGENTÍNA

Kínai befektetések

Argentínában különösen jelentősek a beruházások: jelenleg hat sómezőn (Olaroz, Cauchari, Centenario Ratones, Mariana, Sal de Oro és Fénix) folyik a lítiumkitermelés, és további négy helyszínen új projektek vannak kivitelezés alatt. A lítiumkitermelésben aktívan ír, kínai, kanadai és francia cégek vesznek részt. Az olaroz-i sómező esetében jelen van egy állami tulajdonú cég is, a JEMSE.

Az épülő üzemek közül háromban – a Tres Quebradas, a Caucharí-Olaroz és a Mariana sómezőn – kínai vállalatok a fő befektetők. Ez jól mutatja a kínai cégek növekvő súlyát az argentin lítiumszektorban: az Egyesült Államok vállalatainak szerepével összevetve (lásd a 2. táblázatot) Kína ma már meghatározó pozíciót tölt be, ami alapvető változást jelez a régió termelési szerkezetében.

A Tres Quebradas-ban épülő üzem a kínai állami tulajdonú Zijin Mining Group beruházásában valósul meg, amelynek értéke meghaladja a 737 millió dollárt (Monitor OFDI, 2022). A *Ganfeng Lithium Corp* – jelenleg a világ harmadik legnagyobb lítiumtermelője, amely 2030-ra globális piacvezetővé kíván válni – a Mariana sómezőnél indított projekt egyedüli irányítója, 600 millió dolláros befektetéssel. A világ

13 <https://www.leftvoice.org/southcom-chief-aims-to-increase-imperialist-plunder-of-latin-america-resources/> [utolsó megtekintés dátuma: 2025.07.28.].

nikkeltermelésének éllovasa, a szintén magántulajdonban lévő Tsing-shan, mintegy 365 millió dolláros beruházással vesz részt a Centenario Ratones üzem építésében (Gobierno de Salta 2022).

2. táblázat
Argentína lítiumkitermelési projektjei. 2025

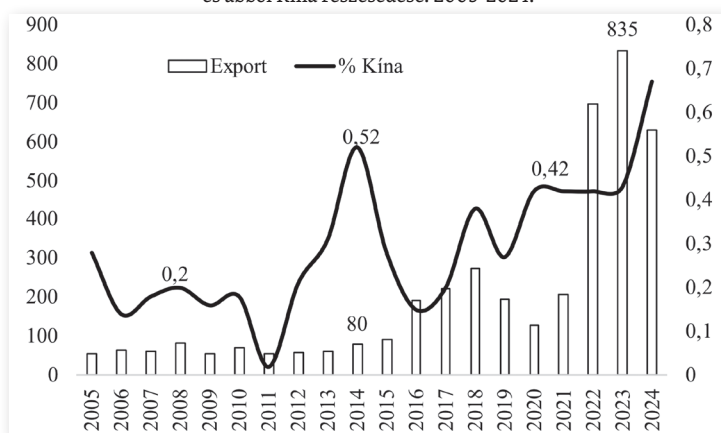
Státusz	Helyszín	Cégek
Aktív termelés	Fénix	Arcadium (Írország)
	Cauchari-Olaroz	Ganfeng (Kína) , Lithium America Corp. (Kanada) és JEMSE (Argentína)
	Olaroz	Arcadium (Írország), Toyota (Japán) and JEMSE (Argentína)
	Centenario Ratones	Eramet (Franciaország) és Tsingshan (Kína)
	Mariana	Ganfeng (Kína)
	Sal de oro	POSCO (Dél-Korea)
	Sal de vida	Arcadium (Írország)
Jelenleg épül	Tres Quebradas	Zijin Mining Group (Kína)
	Rincón	Argosy (Ausztrália)
	Sal de los Ángeles	Revotech Asia (Kína) , Tibet Summit (Kína) és Leading Resources (Kína)

A kínai tőke – legyen az állami vagy magán – a Kínai Kommunista Párt által meghatározott stratégia mentén operál. A kínai állami vállalatok hivatalosan is a Latin-Amerikára vonatkozó kínai fehér könyvet követik, amely a régióra vonatkozó középtávú stratégiai megfontolásokat tartalmazza, de ugyanez igaz – közvetve vagy közvetlenül – a kínai magáncégekre is (Rosales 2019).

Megjegyzendő, hogy Argentínában jelenleg 30 lítiumberuházás van az előzetes felmérés, a gazdasági kiértékelés vagy a megvalósítás előrehaladott fázisában. E beruházások főbb befektetői kanadai (10), ausztrál (9), hollandiai (4) és argentin (2) cégek. Három projektet kínai cégek vezetnek, a korábban már említett Ganfeng és Zijin, illetve a Revotech, a Zangge és a Tibet. Továbbá egy-egy cég az Egyesült Királyságból, Franciaországból és az Egyesült Államokból is rendelkezik fő beruházóként egy projekttel. Összeségében Argentína lítiumkitermelésében a nyilvánvaló kínai dominancia mellett csak marginális szerep jut az Egyesült Államoknak.

5. ábra

Az argentin lítiumexport alakulása (millió USD)
és abból Kína részesedése, 2005-2024.

Forrás: saját munka az Argentin Bányászati Hivatal adatai alapján.

Az utóbbi évek argentin lítiumkereskedelme a régió legnagyobb mértékű növekedését mutatja. Az ország 2005 és 2014 között kevesebb mint 100 millió dollár értékben exportált lítiumot évente, ezzel szemben 2023-ban ez a szám már több mint 835 millióra gyarapodott. Kína szerepe kritikus mind a termelés tekintetében, mind kereskedőpartnerként, tudniillik Argentína mostanra a megtermelt lítium-karbonát mintegy 70%-át az ázsiai óriásnak exportálja (5. ábra).

Politikai-gazdaságtani következmények Argentinán belül

Az argentin tőkésosztály a 20. század végétől egyre inkább a nyersanyag-kitermelés felé fordult. A korábbi, államilag vezérelt iparosítás korszakát követően a nagy hazai vállalatok azokra az ágazatokra összpontosították tevékenységüket, ahol az országnak komparatív előnye van. Így a legnagyobb gazdasági szereplők érdeke ma a deviza-bevételek biztosítása olyan nyersanyagok exportja révén, mint a lítium (Svampa és Slipak 2015).

Mára nagyon sok, különböző méretű piaci szereplő vált érdekelté a nyersanyagok kitermelésében. Argentinában közép- és nagyvállala-

latok egyaránt biztosítanak alapanyagokat, infrastruktúrát és szak tudást az ágazat számára (Cantamutto, Schorr és Wainer 2024). Ezt a megközelítést a szövetségi és a tartományi kormányok egyaránt támogatják. Argentínában a tartományok rendelkeznek a természeti erőforrások felett: közülük sokan aktívan ösztönzik a külföldi befektetéseket munkahelyteremtés és költségvetési bevételek reményében. Az extraktivista szemlélet alapvetően meghatározza az állami közpolitikákat, függetlenül a mindenkori kormány politikai irányultságától. A kínai beruházásokat pedig mindebben tágabb geopolitikai összefüggésben kell vizsgálni, különösen az Egyesült Államokkal való versengés összefüggésében.

Argentína jelentősen függ a washingtoni vezetésű nemzetközi pénzügyi intézmények – így az IMF, a Világbank és az Amerika-közi Fejlesztési Bank – hiteleitől és felügyeletétől. Ehhez járul, hogy az egymást követő argentin kormányok rendszerint igazodtak az Egyesült Államok érdekeihez. Ebben a kontextusban a kínai beruházások aggodalmat keltenek az Egyesült Államok részéről, annál is inkább, mivel Washington már nyíltan jelezte elégedetlenségét a térségben erősödő kínai befolyás miatt, különösen a stratégiai nyersanyagok terén. Ez ellentmondásos helyzetet teremt az argentin tőkéosztály számára, hiszen történelmileg szoros kapcsolatokat ápol az Egyesült Államokkal, amely ellenzi a kínai jelenlétet az országban (Fornillo 2018).

A nyersanyag-kitermelésben érintett, többnyire magas szegénységgel küzdő térségek lakói – a társadalom alárendelt osztályai – gyakran lehetőséget látnak a külföldi beruházásokban a munkahelyteremtésre és a gazdasági enyhülésre, függetlenül azok eredetétől. Ugyanakkor sok helyi közösség nyíltan bírálta a projektek környezeti kockázatait (Svampa és Slipak 2015).

A szélesebb munkásosztály számára a lítiumakkumulátor-értékláncban való előrelépés lehetősége esélyt kínálhat a hazai technológiai képességek fejlesztésére és a jobb minőségű munkahelyek létrehozására. Ha pedig az ebből származó devizabevételek az országon belül maradnának, hozzájárulhatnának Argentína makrogazdasági stabilizálásához, amelyet krónikus fizetésimérleg-válságok sújtanak.

Iparpolitikák a lítiumszektorban

Argentína liberális szabályozási rendszert működtet, amely adómentességekkel és kedvezményekkel igyekszik ösztönözni a külföldi beruházásokat – ezt erősítette meg 2024-ben az ún. „nagyberuházásokat ösztönző” rendszer. Az ország ugyanakkor nem rendelkezik egységes, a természeti erőforrások hasznosítását szabályozó nemzeti kerettel, mivel az alkotmány értelmében ezek a tartományok tulajdonában vannak, nem a központi kormányéban. Így minden tartomány maga határozza meg a kitermelés feltételeit és a környezetvédelmi előírásokat.

3. táblázat
A lítiumkitermelés jellemzői Argentínában. Válogatott kategóriák

Kategória	Jellemzők
Az erőforrás jellege	Csak Jujuy tartományban számít stratégiai jelentőségűnek
Tulajdonjog	Tartományi szintű
Működési modell	Minden tartomány maga határozza meg
Kitermelési stratégia	Liberális, tartományi szintű
Adózás	Nyereségadó, amiből levonhatók a termelést megelőző költségek (kutatás, előzetes felmérések stb.) (2024-ben 35%-ról 25%-ra csökkentették). Gyorsított amortizáció. Speciális áfa-rendszer. 5%-os exportvám, amely a harmadik év után 0%. Fiskális stabilitás: 30 évig nem lehet új adókat kivetni a projektre. 0% vám az importált termékekre. Tartományi bányajáradék maximum 3% az önbevallott jövedelem alapján.
Bevételemegoszlás (2010–2020) (Jorrat 2022)	72.5% magánszektor és 27.5% állami
Tudományos-műszaki irányelvek	Kutatás-fejlesztési csoport: INIFTA, UNA, CNEA, UNCat; Innovációs csoport: INQUIMAE; Gral Salvio Termelésfejlesztési Központ: INDyA, CIDMEJU, IJERyEE.
Előnyök	Az adókedvezmények és a laza környezetvédelmi szabályozás vonzza a befektetéseket. A termelés mértékének növelhetősége. A tudományos rendszer technikai potenciálja.
Hátrányok	Nincs egységes nemzeti szabályozás. A termelési- és tudományos rendszerek közötti széttagoltság. Alacsony állami bevételek. Ökológiai és társadalmi konfliktusok.

Forrás: saját munka.

A hatályos törvények célja, hogy alacsony adóterhelésű környezetet teremtsenek a magántőke, különösen a külföldi befektetések számára. Ilyen például a kétszeres amortizáció lehetősége a társasági adóból való levonásnál, speciális áfaszabályok, valamint a tartományi bányajáradék 3%-ban megállapított felső határa. 1994-ben az argentin állam olyan bányaberuházási törvényt fogadott el, amely 30 évre garantálja az adózási környezet stabilitását minden új nyersanyag-kitermelési beruházás esetében (CELAG 2022).

Az argentin kormány számottevő forrásokkal segítette az akkumulátorgyártással foglalkozó kutatóközpontok fejlesztését. A legfontosabbak közé tartoznak a La Plata és Córdoba Nemzeti Egyetemén működő központok, valamint a Jujuy és Buenos Aires tartományok által közösen létrehozott innovációs központ (Nacif 2018).

A lítiumszektor iparpolitikáját alapvetően ezek az intézmények határozzák meg, például a nemrég létrehozott Y-TEC-en keresztül, amely az állami többségi tulajdonban lévő YPF (Argentína legnagyobb olaj- és gázipari vállalata) leányvállalata. A legambiciózusabb lépéseket Jujuy tartomány tette, többek között egy állami vállalat létrehozásával (JEMSE), amely számos jelenleg is futó és jövőbeli projektben vesz részt külföldi cégekkel közösen, illetve létrehozott egy energia-tárolással foglalkozó kutatóközpontot (CIDMEJU), amely része a Salvio Termelési Csoportnak (Nacif és Lacabana 2015).

Ugyanakkor Jujuy tartomány kezdeményezései ellenére sincs olyan állami tulajdonban álló sómező, ahol az új lítiumkitermelési technológiákat tesztelni lehetne, ahogy nincsenek olyan, a szektorra kivetett ágazati adók sem, amelyekből finanszírozni lehetne a kutatási és fejlesztési erőfeszítéseket (Nacif 2018). Ennek következtében Argentína nem állít elő lítium-hidroxidot – amely a lítium-karbonáthoz képest fejlettebb, nagyobb hozzáadott értékű termék –, mivel az Olaroz sómezőt irányító konzorcium úgy döntött, hogy ezt a feldolgozási fázist a Toyota Japánban végzi el. Ugyanakkor említést érdemel egy olyan technológia szabadalmaztatása, amely a sómezőkben zajló kitermelés vízfelhasználását csökkenti (Fornillo 2019). Alkalmazása azonban csak akkor lenne lehetséges, ha az állam kísérleti projekteket indítana, ha szigorúbb környezetvédelmi előírásokat írnának elő a cégeknek, vagy ha olyan szabályozások születnének, amelyek a vízhasználat visszafogására ösztönöznek, például magasabb vízdíjak révén.

A szélsőjobboldali Javier Milei 2023. decemberi hatalomra jutása éles szakítást jelentett az őt megelőző peronista kormány (2019–2023) gazdaságpolitikájával. Milei megerősítette az alacsony hozzáadott értékkel járó extraktív és exportorientált gazdasági modellt. 2024-ben Argentína új törvényt fogadott el a stratégiai ágazatokat célzó (a bányászatot is beleértve) külföldi befektetések ösztönzésének érdekében. Ennek értelmében még tovább csökkentek az adóterhek, lazultak a vállalkozásokra vonatkozó szabályozások és bürokratikus akadályok, illetve megszűntek a tőke mozgására vonatkozó korlátozások. A cél egyértelmű: mindenáron vonzani a befektetőket, függetlenül azok származásától, valamint környezetvédelmi és munkaügyi normáitól.

Argentína uralkodó osztályai támogatják Milei radikális neoliberalis programját, amely jelentős előnyöket hozott a tőkéseknek: átfogó deregulációt, a vagyonadó eltörlését, a bérek drasztikus leszorítását és az adóterhek csökkentését. Miközben a kormány hivatalosan rendíthetetlen hűséget hirdet az Egyesült Államokhoz, a kereskedelemben és a befektetésekben – különösen a lítiumszektorban, ahol a legnagyobb projekteket kínai tőke finanszírozza – továbbra is strukturálisan Kínától függ. Ez a helyzet egy paradox stratégiát eredményez: ideológiai lojalitás Washington felé, de pragmatikus gazdasági kapcsolatok Pekinggel.

Ez a feszültség a hatalmi elitet sem hagyta érintetlenül. Az exportra épülő ágazatok – mindenekelőtt az agrárgazdaság és a nyersanyag-kitermelés – a kínai keresletre támaszkodnak, ezért a kereskedelmi pragmatizmust helyezik előtérbe az ideológiai lojalitással szemben, ami ütközik a kormány dogmatikus hozzáállásával. Az uralkodó osztályon belüli ilyen törésvonalak a következő években várhatóan tovább mélyülnek (Páez és Bona 2024).

CHILE

Kínai befektetések

Chile esetében a történelmileg meghatározó lítiumkitermelő cégek az amerikai Albemarle és a chilei SQM, amelynek 23%-át a kínai Tianqi Lithium birtokolja. Az elmúlt öt évben ezen felül két új koncessziót

ítéltek oda: az egyiket a chilei SMNO-nak, a másikat a kínai BYD-nek, nagyjából 80 millió dollár értékben. Ezeket azonban 2022-ben felfüggesztették környezetvédelmi kifogások, valamint amiatt a bizonytalanság miatt, hogy az akkor zajló alkotmányozási folyamat esetleg megváltoztatja a természeti erőforrások kitermelésének szabályait és tulajdonviszonyait.

Kína ideiglenesen felfüggesztette befektetéseit a chilei lítiumszektorban, ugyanakkor jelezte, hogy fenn kívánja tartani szoros kapcsolatát dél-amerikai partnerével. Ezek a befektetések különösen jelentősek a két ország között 2017-ben elfogadott kétoldalú kereskedelmi megállapodás fényében. Eddig az Egyesült Államok nem tekintette fenyegetésnek Kína gazdasági jelenlétét Chilében, és a chilei uralkodó osztályok túlnyomórészt támogatták a pragmatikus együttműködést. Ez a helyzet azonban a közeljövőben könnyen megváltozhat: az Egyesült Államok egyre agresszívebb ellenállása Kína dél-amerikai térnyerésével szemben, valamint egy esetleges jobboldali kormányváltás Chilében könnyen a külföldi befektetési prioritások újrangolálásához és a kínai jelenlét korlátozásához vezethet a stratégiai ágazatokban.

4. táblázat
Lítiumkitermelő projektek Chilében. 2025

Régió	Státusz	Cég	Székhely
Atacama	Aktív termelés	SQM/Tianqui LC	Chile/Kína
Atacama	Aktív termelés	Albemarle	USA
Atacama	Felfüggesztve	BYD	Kína
Atacama	Felfüggesztve	SOMN	Chile
Salar de Maricunga	Jelenleg épül	Lithium Power International	Ausztrália

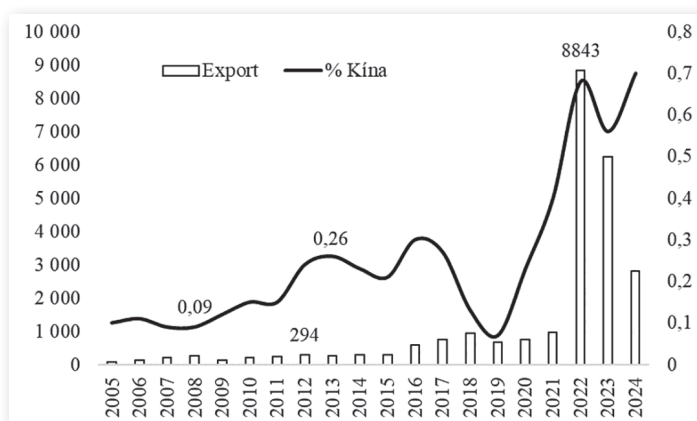
Forrás: saját munka a Comisión Chilena del Cobre adatai alapján.

A chilei lítiumexport az elmúlt években látványosan növekedett: 2022-ben közel 9 milliárd dollárt ért el, majd az árak visszaesése miatt 2024-re 3 milliárdra csökkent. Chile eddig is a világ egyik meghatározó szereplője volt a szektorban, az elmúlt évek újdonsága azonban Kína előretörése: ahogy Argentínában és Bolíviában, úgy Chilében is az export 70%-a Kínába irányul (6. ábra).

Kína egyrészt befektetőként van jelen a chilei lítiumkitermelésben, másrészt a kitermelt lítium legfőbb vásárlója is.

6. ábra

A chilei lítiumexport alakulása (millió USD) és abból Kína részesedése.
2005-2024.

Forrás: saját munka a Comisión Chilena del Cobre adatai alapján.

Politikai-gazdaságtani következmények Chilén belül

A chilei Nemzeti Lítiumstratégia 2023-ban született meg Gabriel Boric középbaloldali kormányzása alatt. Boric a 2019-es tömeges társadalmi tiltakozások nyomán került hatalomra. A tiltakozások célkeresztjében a több évtizedes neoliberális politikák álltak, amely a közjavak széles körű privatizációjához és magas szintű társadalmi egyenlőtlenségekhez vezettek. Válaszul a chilei társadalom nagyobb állami beruházásokat követelt a közszolgáltatásokba – különösen az oktatásba és az egészségügybe –, valamint igazságosabb jövedelemelosztást.

Boric választási programja az állam nagyobb gazdasági szerepvállalására épült, amelyben kulcsfontosságú elem volt a lítium. A kormány stratégiája egy állami tulajdonú vállalat létrehozását is magában foglalja, amely a szektort felügyeli, és célja, hogy az ország ne pusztán nyersanyag-kitermelésre, hanem magasabb hozzáadott érték előállítására törekedjen. A konzervatív erők azonban ellenzik az újraelosztásra épülő programot, és inkább egy olyan neoliberális modellt támogatnak, amely

– hasonlóan az argentin gyakorlathoz – a magáncégek beruházásaira és állami koncessziókra épül. Ebben a rendszerben az állam engedélyező és szabályozó szereplő, de nem tulajdonos és nem részesedik automatikusan a nyereségből (De Catheu és Zemmouche 2024).

Chilében a nagyobb hozzáadott érték előállítását célzó stratégiát nemcsak az állam támogatja, hanem a nemzeti burzsoázia is, amely – Argentínához hasonlóan – rendelkezik a szükséges erőforrásokkal és képességekkel ahhoz, hogy érdemben bekapcsolódjon a lítiumérték-láncba.

Argentínával szemben, ahol a szabályozás tartományi szinten zajlik, Chilében a *Concertación* (Demokráciáért Koalíció) középbaloldali kormánya egységes nemzeti stratégiát dolgozott ki a nagyobb hozzáadott érték elérésére, és együttműködött a lítiumiparban érdekelt nemzeti tőkésosztállyal is. Ebben a helyzetben a kínai működtetőkebefektetések nem ütköznek az állam tágabb céljaival, vagyis azzal, hogy a bányászatot az ország nemzetközi gazdasági integrációjának eszközévé tegye.

Chile nagymúltú bányászati hagyományának köszönhetően a modell viszonylag zökkenőmentesen valósult meg. Az 1973 és 1989 közötti diktatúra által formált társadalmi erőviszonyok következtében szélesebb társadalmi konszenzus övezte az állam neoliberális működését (Bustamante 2023). Ugyanakkor a 2006–2011-es és a 2019–2020-as neoliberalizmus elleni társadalmi mozgalmak nyomán egy erőteljesebben antineoliberális program körvonalazódott, amely a jövedelmek igazságosabb elosztását tűzte ki célul az évtizedeken át fennálló egyenlőtlenségekkel szemben.

A társadalom alárendelt osztályai számára a következmények hasonlóak, mint Argentínában: a beruházásokból származó deviza-bevételek hozzájárulnak a nemzetgazdaság stabilitásához. Ha pedig a tervezett szakpolitikai intézkedések valóban megvalósulnak, azok a lítiumértékláncban való előrelépés révén új munkahelyeket is teremthetnek (Rehner, Lorie és Muñoz 2023). Ahogy Argentínában és Bolíviában, úgy Chilében is erőteljesen tiltakoznak a lítiumkitermelés által közvetlenül érintett helyi közösségek.¹⁴

14 (<https://www.business-humanrights.org/pt/%C3%BAltimas-not%C3%ADcias/chile-consejo-de-pueblos-atacame%C3%B1os-cpa-interpone-denuncia-por-hundimiento-de-salar-de-atacame-debido-a-la-extracci%C3%B3n-de-litio/>). [Utolsó megtekintés dátuma: 2025.07.28.]

Iparpolitikák a lítiumszektorban

Chile 1984 óta termel lítiumot, és egészen a 21. század elejéig a világ vezető exportőre volt, míg Ausztrália át nem vette ezt a pozíciót. A kormány nemzeti prioritásnak tekinti a lítiumszektort: a nyersanyag az állam tulajdonát képezi, amely kizárólagos joggal rendelkezik a kitermelési koncessziók odaítélésére. A gazdaság gerincét adó bányászat, valamint az 1970-es évek közepe óta működő liberális beruházásösztönző modell együttesen egy liberális, de ugyanakkor centralizált megközelítést eredményezett – ellentétben például Argentína decentralizált rendszerével. 2014-ben létrehozták a Nemzeti Lítium Bizottságot (CNL), amely iparági háttéranyagokat és kormányzati javaslatokat készít. Ennek nyomán 2015-ben pénzügyi reformokat vezettek be, amelyek célja a jelenlegi és jövőbeli szerződések ösztönzőinek (támogatások, kedvezmények, adóterhek módosítása stb.) újragondolása volt.

5. táblázat

A lítiumkitermelés jellemzői Chilében. Válogatott kategóriák

Kategória	Jellemzők
Az erőforrás jellege	Stratégiai
Tulajdonjog	Nemzeti
Működési modell	Állami koncessziók
Kitermelési stratégia	Liberális és nemzeti-centralizált
Adózás	Adózás az értékesítési szakaszok szerint. Társasági adó (27%), nyereség-visszatartás (4%-tól 35%-ig), progresszív járadékok (6.8%-tól 40%-ig), importvámok (10%). Helyi K+F-re és a kitermelés által érintett közösségeknek allokált hozzájárulás.
Bevétel megoszlás (2010–2020) (Jorrat 2022)	64.5% magánszektor és 35.5% állami
Tudományos-műszaki irányelvek	A termelést végző cégek és egyetemek megállapodásai (SQM és Albermale). A CNL (Nemzeti Lítium Bizottság) létrehozása és bekötése az egyetemi hálózatba. A CORFO (Corporación de Fomento de la Producción) aktív, átfogó és hosszú távú víziója 2014 óta. (CNL)
Előnyök	A 2015 óta bevezetett új szabályozásoknak köszönhetően nagyobb állami bevétel, amelynek egy részét a kutatás és fejlesztés (K+F), illetve a helyi közösségek finanszírozására fordítottak.
Hátrányok	A stratégiai koordináció hiánya az értéklánc fejlesztésében. Társadalmi és ökológiai konfliktusok

Forrás: saját munka.

Ezek a reformok többek között a következőket tartalmazták: progresszív jutalékok, kedvezményes árak a hazai termelőknek, éves hozzájárulások a K+F-intézményeknek, az alacsony hozzáadott értékű termékek forgalmazásának tilalma, a cégek pénzügyi adataihoz való hozzáférés biztosítása, valamint jogdíjak a helyi közösségeknek és önkormányzatoknak. A 2015-től indított pályázatok emellett már helyi hozzáadott érték célokat és K+F-feltételeket is tartalmaztak (Poveda Bonilla 2020).

2010-ben létrehozták a Lítium- és Ipari Ásványok Kutatóközpontját (CELIMIN), amelynek célja a lítiumértéklánc hazai fejlesztésének előmozdítása volt. A Nemzeti Lítium Bizottság javaslatai nyomán számos kezdeményezés indult, amelyeket magáncégek és az állam egyaránt finanszíroztak – utóbbi különösen a Regionális Versenyképesség Innovációs Alap és a FONDECYT kutatási alap támogatásain keresztül. 2017-ben a chilei gazdaságfejlesztési ügynökség (CORFO) irányításával elindult a „Befektetési program lítiumra szakosodott termelők számára”, amelynek célja a lítiumhoz kapcsolódó cégek bevonása és letelepítése az országban (Obaya 2019).

Chile lítiumstratégiája eddig viszonylag sikeresnek bizonyult. Az ország ma a világ második legnagyobb lítiumtermelője, és aktívan dolgozik a hazai hozzáadott érték növelésén. A kormány emellett egy szuverenista fejlesztési pályát vázolt fel, amelynek célja a nemzeti ipari képességek megerősítése és a gazdasági lehetőségek bővítése. A következő években Chile arra törekszik, hogy még hangsúlyosabb szerepet töltsön be a globális energiaátmenetben, különös tekintettel arra, hogy képessé váljon elektromos járművek exportjára is (De Matheu és Zemmouche 2024).

Ahogy a három ország példájából is látszik, a kínai vállalatok mindenütt jelen vannak a Lítium-háromszögben. Különböző méretű beruházásokat valósítanak meg (az összegek nagyságától függően), eltérő célokkal (feltárás, megvalósíthatósági tanulmányok, kitermelés, üzemépítés), és különféle megállapodások keretében (állami cégekkel, magánvállalatokkal vagy önállóan). Képviseletük magukat állami tulajdonú cégek (pl. Zijin, Tibet) és magánvállalatok (pl. Ganfeng, Tsingshan) is. A közös cél minden esetben az, hogy a következő évtizedekre biztosítsák a hozzáférést a nyersanyaghoz. Kína a világ legnagyobb lítiumfelvásárlója, mivel termelésének középpontjában

akkumulátorigényes közép- és csúcstechnológiai termékek állnak (COMTRADE 2023). Az Egyesült Államokkal folytatott geopolitikai versengésben ezért a stratégiai nyersanyagokhoz való hozzáférés kiemelt jelentőséggel bír.

KÖVETKEZTETÉSEK

Ahogy a tanulmány azt bemutatta, a kínai befektetések egyre nagyobb geopolitikai jelentőséggel bírnak Dél-Amerika lítiumiparában. Összegzőként három kulcsfontosságú megállapítás lehet kiemelni.

Egyrészt a lítiumkitermelést szabályozó politikai-intézményi keretek jelentősen eltérnek Bolívia, Chile és Argentína esetében. Bolívia államközpontú stratégiát követ, amelynek célja a függőség leküzdése azzal, hogy az állam minden lítiumhoz kapcsolódó tevékenységben legalább 51%-os részesedést birtokoljon. Ugyanakkor a korlátozott technológiai kapacitás és a kevésbé kedvező természeti adottságok – regionális versenytársaival összevetve – hátráltatják mind a termelést, mind a magasabb hozzáadott értékű tevékenységek kialakítását. Emiatt számos külföldi vállalat vonakodik befektetni Bolíviában, és inkább a liberálisabb szabályozású országokat választja. Chile ezzel szemben egységes nemzeti stratégiára és a nyersanyag állami tulajdonlására épít. Célja, hogy a nagyobb hozzáadott értékkel járó lítiumtermelés globális szereplőjévé váljon, miközben erősíti az állami részvételt és növeli az adóbevételek arányát. Argentína képviseli a legliberálisabb modellt: alacsony adóterhei, minimális szabályozása és a koherens nemzeti stratégia hiánya révén jelentős külföldi tőkét vonz. Itt a lítiumkészletek a tartományok felügyelete alatt állnak, amelyek agresszívan ösztönzik a beruházásokat, gyakran az ökológiai szempontok és a magasabb hozzáadott értékű fejlesztések rovására.

Másrészt a három ország eltérő kapcsolatot épített ki Kínával. Bolívia kínai (és orosz) vállalatokkal kötött szerződéseik illeszkednek a balközép kormány stratégiájához, amely a globális Dél partnereivel kívánja erősíteni kapcsolatait. Az eredmények azonban szerények maradtak: a termelés és a technológiai fejlődés továbbra is korlátozott, a kínai befektetők pedig inkább Chilét és Argentínát részesítik előnyben. Chilében a Kínával kötött kétoldalú kereskedelmi megállapodás

és a chilei elit történelmi nyitottsága a neoliberális kereskedelmi ke-
retek iránt elősegítette a kapcsolatok elmélyülését. Ugyanakkor
a geopolitikai feszültségek – mindenekelőtt az Egyesült Államok
nyomása – miatt 2022-ben két közös vállalkozást is felfüggesztettek
az Atacama-régióban, így Kína jelenleg inkább óvatos „kivárássra”
rendezkedett be. Argentínában ezzel szemben Javier Milei ultralibe-
rális kormánya aktívan ösztönzi a deregulált külföldi befektetéseket,
rendkívül kedvező környezetet teremtve a kínai vállalatok számára.
Ennek következtében a kínai jelenlét az ország lítiumszektorában
gyors növekedésnek indult.

Végezetül: e stratégiák fejlesztési eredményei is eltérőek. Bolívia
modellje arra törekszik, hogy megtörje a centrum-periféria függési
dinamikáit, erősítve a belföldi foglalkoztatást, a hazai technológiai
kapacitásokat és a nagyobb hozzáadott értékű termelést. A struktúr-
ális korlátok – mindenekelőtt a technológiai függőség – azonban aláá-
sák a sikerét. Chile osztja Bolívia fejlesztési ambícióit, és olyan nemzeti
stratégiát követ, amely nagyobb szerepet szán az államnak és előmoz-
dítja a hazai kapacitásépítést. Ugyanakkor a konzervatív politikai erők
gyakran ellenállnak ezeknek a politikáknak, a magánvállalatok pedig
továbbra is inkább a liberálisabb környezetet részesítik előnyben.
Argentína ezzel szemben – noha magasabb szintű beruházásokból
profitál – klasszikus „enklávégazdaságként” működik: lítiumkészletei
gyors ütemben merülnek ki anélkül, hogy számottevő társadalmi vagy
fejlesztési előnyöket hozna.

Az uruguayi író, Eduardo Galeano szavaival élve: „Latin-Amerika
nyitott erei továbbra is véreznek.” A lítiumkitermelés jelenlegi folya-
matai azt sugallják, hogy – a megújult geopolitikai érdeklődés és a stra-
tégiai tervezés ellenére – a függőség történelmi mintázatait továbbra
sem sikerült megtörni.

Fordította: Bocsik Balázs

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Althouse, Jeffrey et al. (2021). Ecologically unequal exchange and uneven development patterns along global value chains. *Political Economy Working Paper*, 8/2021. <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:157376>
- Bárcena, Alicia és Prado, Antonio (2016). *El imperativo de la igualdad. Por un desarrollo sostenible en América Latina y el Caribe*. ECLAC.
- Bernal-Meza, Raúl és Xing, Li (szerk.) (2020). *China-Latin America Relations in the 21st. Century. The Dual Complexities of Opportunities y Challenges*. Palgrave Macmillan.
- Bona, Leandro és Páez, Sergio (2022a). China in South America. Development consequences for Argentina and Brazil. *Political Economy Working Papers*, 4/2022. <https://archive-ouverte.unige.ch/unige:162751>
- Bona, Leandro és Paéz, Sergio (2022b). Los desafíos del comercio bilateral de China con Argentina y Brasil a comienzos del siglo XXI. *Working Paper Series (WPS) de REDCAEM*, 31.
- Bustamante, Fabián (2023). Gobierno de Gabriel Boric y el progresismo en Chile: reflexiones sobre su tendencia socialista democrática y desafíos ideológicos. *Yeiya*, 4(2), 201–214. <https://doi.org/10.33182/yv4i2.3245>
- Cantamutto, Francisco; Schorr, Martin és Wainer, Andrés (2024). *Con exportar más no alcanza. Aunque neoliberales y neodesarrollistas insistan con eso*. Siglo XXI.
- Costa, Nicolas és Da Silva, Marcia (2024). Study on China's influence in South America and the New Silk Road. *Revista Ibero-Americana de Humanidades, Ciências e Educação*. 10(12), 1062–1073. <https://doi.org/10.51891/rease.v10i12.17289>
- ECLAC (2020). *Report on the economic impact of coronavirus disease (COVID-19) on Latin America y the Caribbean*. ECLAC.
- ECLAC (2022). *CEPALstat, trade statistics*. ECLAC.
- D'Angelo, Guido és Calzada, Julio (2023). *Litio, el "oro blanco" que coloca a la Argentina en el centro de la escena mundial*. Bolsa de Comercio de Rosario.
- De Catheu, Louis. és Zemmouche, Florent (2024). Litio chileno: comprender la estrategia de Boric. *Le Grand Continent*, 2024. január 11. <https://legrandcontinent.eu/es/2024/01/11/litio-chileno-comprender-la-estrategia-de-boric/>.
- Dos Santos, Teothonio (2004). *Teoría de la dependencia. Balance y perspectivas*. Plaza y Janés.
- Dussel Peters, Enrique (2022). Capitalism with Chinese characteristics. Concepts y development in the third decade of the 21st century. *El Trimestre Económico*, LXXXIX (2), 354, 467–489. <https://doi.org/10.20430/ete.v89i354.1500>

- Dussel Peters, Enrique (koord.) (2016). *La nueva relación comercial de América Latina y el Caribe con China: ¿integración o desintegración comercial?* Red-ALC-China és UNAM/Cechimex.
- Ellis, Evan (2021). Deconstructing the Belt and Road Initiative: China's Use of Connectivity to Advance Its Strategic Economic Position in Latin America. *LASA Forum*, 52 (3), 39–42.
- Fonseca Nolasco, Janaina (2022). *Investimento Estrangeiro Direto Chinês no Triângulo do Lítio: Dependência, Imperialismo e Hegemonia*. Thesis UNILA.
- Fornillo, Bruno (2018). La energía del litio en Argentina y Bolivia: comunidad, extractivismo y posdesarrollo. *Colombia Internacional*, 93, 179–201. <https://doi.org/10.7440/colombiaint93.2018.07>
- Fornillo, Bruno (szerk.) (2019). *Litio en Sudamérica. Geopolítica, energía y territorios*. CLACSO.
- Furtado, Celso (2003). *Théorie du développement économique*. Puf.
- Gremaud, Amauri és Gomes, Gabriel Galdino G. (2021). Revisão bibliográfica sistemática das pesquisas sobre China na América Latina. *Estudios Internacionales*, 199, 115–135.
- Harvey, David (2009). Az “új” imperializmus: felhalmozás kisemmizés átal. *Fordulat*, 7, 78–106.
- Jorrat, Michel (2022). *Renta económica, régimen tributario y transparencia fiscal de la minería del litio en la Argentina, Bolivia (Estado Plurinacional de) y Chile*. CEPAL.
- Lavarello, Pablo és Saravia, Marianella (2015). La política industrial en la Argentina durante la década de 2000. CEPAL - Serie Estudios y Perspectivas – Buenos Aires – N° 45. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.2809.5607>
- Ministerio de Economía Argentina (2022). *CHINA MINING. Conference y exhibition 2022. Responsibility, Innovation, Governance*. argentina.gob.ar/production/china-mining-2022/chinese-investments
- Monitor OFDI China-América Latina (2022). *Monitor de la OFDI de China en América Latina y el Caribe 2022*. Red-ALC-China.
- Nacif, Federicio és Lacabana, Marcelo (koord.) (2015). *ABC del Litio Sudamericano. Soberanía, ambiente, tecnología e industria*. Universidad Nacional de Quilmes, CCC.
- Nacif, Federico (2018). El ABC del litio sudamericano. Apuntes para un análisis socio-técnico. *Revista de Ciencias Sociales, Segunda Época*, 34, 49–67.
- Obaya, Miguel (2019). Estudio de caso sobre la gobernanza del litio en el Estado Plurinacional de Bolivia. *Documentos de Proyectos (LC/TS.2019/49)*. ECLAC.
- Obaya, Miguel (2021). *Una mirada estratégica sobre el triángulo del litio. Marco normativo y políticas productivas para el desarrollo de capacidades en base a recursos naturales*. Fundar.

- Obaya, Miguel és Pascuini, Pedro (2020). Estudio comparativo sobre los modos de gobernanza del litio en la Argentina, Chile y el Estado Plurinacional de Bolivia. In M. León, Mauricio, Muñoz, Cristina és Jeanette Sánchez (szerk.), *La gobernanza del litio y el cobre en los países andinos* (17-85). CEPAL.
- OCMAL - Observatorio de Conflictos Mineros de América Latina (2020). *Litio Alto-Andino. Agua y Derechos Humanos*. ocmal.org/wp-content/uploads/2020/07/Litio_agua_DDHH-2.pdf
- Olivera, Manuel. (2017). *La industrialización del litio en Bolivia: un proyecto estatal y los retos de la gobernanza, el extractivismo histórico y el capital internacional*. CIDES-UMSA.
- Oslé, Marcos (2017). *Impacto Medioambiental del Aumento de las Exportaciones de América Latina y el Caribe a China en los años 2000. Huella de carbono y huella hídrica*. Universita di Bologna.
- Páez, Sergio és Bona, Leandro (2024). China and the reshaping of the Argentinian and Brazilian development models during the 21st century. *Economía e Sociedade*, 33(3). <https://doi.org/10.1590/1982-3533.2024v33n3.279898>
- Pamplona, Joao és Cacciamali, Cecilia (2018). Maldição dos recursos naturais: atualizando, organizando e interpretando o debate. *Economia e Sociedade*, 27(1), 129–159. <https://doi.org/10.1590/1982-3533.2017v27n1art5>
- Patnaik, Utsa és Patnaik, Prabhat (2021). *Capital and Imperialism. Theory, History and the Present*. Montlhy Review Press.
- Pinto, Aníbal (1973). Heterogeneidad estructural y modelo de desarrollo reciente de la América Latina. ECLAC.
- Porcile, Gabriel (2023). *Marco conceptual para pensar los problemas del desarrollo en América Latina. V Seminario Internacional de Teoría y Política Económica. Instrumentos de política de desarrollo industrial e innovación tecnológica*. IEE (UNAM), CIDE, YSI.
- Poulantzas, Nicos (1969). *Pouvoir politique et classes sociales de l'État capitaliste*. FM Foundations.
- Poveda Bonilla, Rafael. (2021). *Políticas públicas para la innovación y la agregación de valor del litio en Chile. Documentos de Proyectos (LC/TS.2020/84)*. ECLAC.
- Prebisch, Raúl (1949). *El desarrollo de América Latina y algunos de sus principales problemas*. CEPAL.
- Rehner, Johanés, Lorie, Antonia and Muñoz, Florencia (2023). *Extracción y Procesamiento de Litio en Chile y la Participación de China*. ICLAC.
- Rosales, Osvaldo (2019). *El sueño chino. Cómo se ve China a sí misma y cómo nos equivocamos los occidentales al interpretarla*. Siglo XXI Editores-CEPAL.
- Secretaría de Minería Argentina (2021). *Informe litio*.
- Secretaría de Minería Argentina (2023). *Estadísticas de comercio exterior y producción*.

- Silva, Georcione, Gomes, Marina és Teixeira, Evandro (2018). Efecto derrame del crecimiento de China em América del Sur: um análisis basado en el comercio internacional. *Revista de la CEPAL*, 126, 47–62. <https://doi.org/10.18356/c8c11d32-es>
- Svampa, Maristella és Slipak, Ariel (2015). China en América Latina: Del Consenso de los Commodities al Consenso de Beijing. *Revista Ensamblés* 3, 34–63.
- Strobele Gregor, Juliana (2013). El proyecto estatal del litio en Bolivia. Expectativas, desafíos y dilemas. *Nueva Sociedad*, 244.
- UNCTAD – United Nations Conference on Trade y development (2021). *World Investment Report 2021*. UNCTAD.
- USGS (2023). *Mineral Commodity Summaries 2022*. <https://pubs.er.usgs.gov/publication/mcs2022>.
- Vadell, Javier (2019). China in Latin America. South-South Cooperation with Chinese Characteristics. *Latin American Perspectives*, 46 (2), 107–125. <https://doi.org/10.1177/0094582X18815511>
- World Economic Outlook (2022). *International Energy Agency*. www.iea.org.